

Š i f r a k a n d i d a t a :

Državni izpitni center

JESENSKI IZPITNI ROK

ZGODOVINA

==== Izpitna pola 2 ====

Narodna zgodovina

Torek, 28. avgust 2018 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:
Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.
Izpiti poli je priložena barvna priloga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpiti pola vsebuje 25 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogu je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani (1–20), od tega 4 prazne.

Barvna priloga ima 4 strani (21–24).

M 1 8 2 5 1 1 1 2 0 2

3/24

Prazna stran

OBRNITE LIST.

Razvoj zgodovinskih dežel in Slovenci

1. Prva slovanska državna tvorba v vzhodnoalpskem prostoru je bila Karantanija.

Obkrožite črke pred tremi pravilnimi trditvami o družbi Karantancev.

- A Karantanskega kralja so ustoličili s posebnim obredom ustoličevanja.
 - B Pri obredu ustoličevanja so imeli posebno vlogo kosezi.
 - C Središče dežele je bilo v nekdanjem Karniju.
 - D Na vzhodnih mejah so Karantance ogrožali Avari.
 - E Prvi, ki so bili krščanske vere, so bili patriarhalni sužnji.
 - F Krščanstvo se je v Karantaniji širilo iz Ogleja.

(3 točke)

2. Po priključitvi večine današnjega slovenskega ozemlja v okvir Rimsko-nemškega cesarstva se je na jugovzhodu cesarstva začela oblikovati nova upravna podoba, ki se je zaključila z oblikovanjem dežel.

Tedaj je bil karantanski knez Borut. Ta je Bavarcem sporočil, da prihaja nadenj obrnska vojska, in jih prosil, naj mu priskočijo na pomoč. Bavarci so zares takoj prihiteli, premagali Obre in rešili Karantance ter jih podvrgli kraljevi podložnosti, prav tako pa tudi njihove sosedje. S sabo so od njih odpeljali talce na Bavarsko.

(Vir: Mlaković, D., Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 141. DZS. Ljubljana)

- 2.1. Navedite imeni dveh talcev, članov karantanske knežje rodbine.

- 2.2. Opišite, kako sta ti dve osebi po vrnitvi vplivali na spreminjanje karantanske družbe.

- 2.3. Do kdaj so Karantaniji še vladali domači knezi?

(3 točke)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 0 5

3. Vzpostavitev novih oblastnih struktur na jugovzhodnem delu Svetega rimskega cesarstva je sledila delitev zemlje. Pri reševanju si pomagajte s sliko 5 v barvni prilogi.

Kralj Henrik II. podeli vsled prošne svoje soproge Kunigunde in säbenskega škofa Adalberona cerkvi sv. Kasijana in Ingenuina Blejski grad in 30 kraljevih kmetij v Kranjski pokrajini in v Odalrikovi grofiji med večjo in manjšo Savo. Ako bi se v rečeni grofiji ne dobilo toliko (kraljeve) zemlje, naj se to, kar še manjka, poišče kje drugod.

(Vir: Kos, F., 1911: Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku: 3. knjiga, str. 20. Leonova družba. Ljubljana)

- 3.1. Kje je bil sedež v zgornjem besedilu omenjene »säbenske« škofije, ki je dobila v last blejsko posest?

- 3.2. Katere procese je sprožila delitev zemlje, opisana v zgornjem besedilu?

- 3.3. Pojasnite, zakaj je vladar sprva dodeljeval velika posestva ravno cerkvenim dostojanstvenikom.

(3 točke)

4. Robbine iz visokega plemstva so poskušale na različne načine povečati svoja dinastična ozemlja. Pri reševanju si pomagajte s sliko 5 v barvni prilogi.

- 4.1. Kateri plemiški rodbini sta bili največji posestnici na ozemlju današnje Dolenjske?

- 4.2. Pojasnite, kako se je kazala podrejenost ministerialov visokim fevdalcem.

(2 točki)

5. Krepitev dinastičnih rodbin in slabitev vladarske moči je iz velikih dednih dinastičnih posesti postopoma vodila v oblikovanje dežel. Večji del s Slovenci poseljenega ozemlja je prišel v okvir Kranjske, Štajerske in Koroške.

Povežite dežele in v njih ležeča mesta tako, da na črto pred mestom v levem stolpcu napišete ustrezno črko iz desnega stolpca.

_____	Slovenj Gradec	A	Koroška
_____	Radovljica	B	Kranjska
_____	Velikovec	C	Štajerska
_____	Kostanjevica na Krki		
_____	Pliberk		
_____	Brežice		

(3 točke)

6. Deželno plemstvo je imelo obveznosti do svojega deželnega kneza.

Kranjska sicer ni bila kdo ve kako velika dežela, pa je kak gospod Črnomaljski okrog sto kilometrov do Ljubljane v najboljšem primeru prijezdil v dveh napornih dneh. (...) Če preštejemo pot domov in nekajdnevno zborovanje, je en zbor (brez nepričakovanih zamud na poti) v povprečju vzel teden dni. Teden, ko ni bilo mogoče upravljati posestva. Pa ne le to. Pot je bila povezana s stroški (prenočišča, hrane in vina za deželana in morebitno spremstvo, sena, ovsa vode za konje ...), ki so praznili njegovo mošnjo.

(Vir: Nared. A., 2009: Dežela – knez – stanovi, str. 222. ZRC SAZU in Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana)

- 6.1. Zakaj se je bil »gospod Črnomaljski« primoran podati na pot, ki mu je prinašala samo stroške?

6.2. Katera vladarska rodbina je sčasoma prevzela oblast v vseh s Slovenci poseljenih deželah?

(2 točki)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 0 7

7. Sredi večinsko agrarnega podeželja so bila mesta, njihovo prebivalstvo pa se je po življenjskem slogu precej razlikovalo od kmečkega okoliša. Med seboj so se razlikovala tudi mesta, še posebej tista v notranjosti od tistih ob obali. Pri reševanju si pomagajte s sliko 6 v barvni prilogi.

Obkrožite črko pred izbranimi mesti.

A MESTA V NOTRANJOSTI

B OBALNA MESTA

7.1. Kdaj so nastajala takšna mesta?

7.2. Pod čigavo oblastjo so bila ta mesta v srednjem veku in kako se je to odražalo v jeziku poslovanja mestnih uradov?

7.3. Kako so bile določene pravice mesta in meščanov?

7.4. Opишite gospodarski pomen mest za širše območje.

(4 točke)

8. V srednjem veku so bili pismeni le maloštevilni. Enovitega šolskega sistema še ni bilo.

Redovniki so imeli za vzgojo svojega naraščaja samostanske šole, posvetni duhovniki stolne in župnijske šole, meščani pa poleg privatnih še mestne šole. Kolikor se je plemstvo sploh šolalo, je uporabljalo samostanske in stolne šole. Za kmečke otroke, torej za veliko večino Slovencev, ni bilo nobene šole.

(Vir: Schmidt, V., 1988: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I, str. 30. Delavska enotnost. Ljubljana)

- 8.1. Kateri sloj srednjeveške družbe je bil najbolj pismen in kateri najmanj?

- 8.2. Pojasnite, kakšne možnosti so imele za šolanje deklice iz bogatejših družin?

(2 točki)

9. Mladostna leta sinov plemenitih rodbin so bila podvržena prav posebni vzgoji.

S podelitvijo viteške časti je mladi oproda dokončno stopil v svet odraslih. Spretnosti in veščine, ki si jih je bil z rednimi napornimi vajami dotej pridobil, pa je zdaj lahko javno, pred damami preskusil pri viteških igrah in na turnirjih.

(Vir: Stopar, I., 2005: Svet viteštva, str. 21. Viharnik. Ljubljana)

Navedite, kakšnih »spretnosti in veščin« se je moral v času mladostnega šolanja naučiti bodoči plemič.

(1 točka)

10. Največje kulturno bogastvo so v srednjem veku ustvarjale in hranile verske ustanove.

Povežite kulturne znamenitosti tako, da črko pred opisom v desnem stolpcu zapишete na ustrezno črtico v levem stolpcu.

_____ kartuzija Žiče	A romarska cerkev
_____ cistercijanski samostan Stična	B freska mrtvaškega plesa Janeza iz Kastva
_____ Hrastovlje	C največja knjižnica
_____ Ptujška gora	D ohranjeni rokopisi, tudi v slovenščini

(2 točki)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 0 9

11. V 15. in 16. stoletju je ob širjenju države osmanskih Turkov na Balkan zaradi vpadov trpelo tudi slovensko ozemlje.

Leta 1471 je celjski stotnik po velikem vpadu poslal državnemu zboru v Regensburg poročilo, v katerem ja zapisal: »Na Kranjskem so hudi sovražniki razrušili in požgali blizu 40, na Štajerskem 24 cerkva, iz prve so odpeljali 10.000 in iz druge 5000 duš, pet trgov in do dvesto vasi so oropali in razdejali.«

(Vir: Štih, P., Simoniti, V., Vodopivec, P., 2016: Slovenska zgodovina: od prazgodovinskih kultur do začetka 21. stoletja, str. 231. Modrijan. Ljubljana)

- 11.1. Zakaj so bile tarča turških napadov tudi cerkve?

- 11.2. Pojasnite, kakšne so bile demografske posledice turških vpadov.

(2 točki)

12. Posledice opuščanje pridvornega gospodarstva in postopnega uveljavljanja denarnega gospodarstva je bilo tudi spreminjanje dajatev in obveznosti, ki so bremenila kmečko prebivalstvo.

Morda so takšne reforme tudi v ozadju silnega dviga dajatev na Remšeniku (med 1289 in 1371/2 je po urbarju zrasla dajatev v žitu, ovsu, kokoših in jajcih za dvakrat, pri siru za štirikrat); /.../; prav tako so zrasle med leti 1253 in 1320 na blejskem gospodstvu v zvezi z odpravo tlake zaradi odprave blejske pristave dajatve v pšenici, ovsu, rži in živalih za 100 do 300 %.

(Vir: Grafenauer, B., 1962: Kmečki upori na Slovenskem, str. 31. DZS. Ljubljana)

- 12.1. Glede na zgornje besedilo razložite, kako je odpravljanje pridvornih zemljišč in tlake vplivalo na kmečka bremena.

- 12.2. Pojasnite vzroke za kmečke upore v pozнем srednjem veku.

(2 točki)

13. Reformacijsko gibanje je našlo plodna tla tudi na Slovenskem, glavni organizator reformacije pa je bil Primož Trubar. Pri reševanju si pomagajte s sliko 7 v barvni prilogi.

Primož Trubar je v predgovoru leta 1550 izdanega Katekizma zapisal:

Jest sem le-te štuke iz svetiga pisma (inu nih izlage v te pejsmi zložene), katere vsaki zastopni človik, kir hoče v nebo priti, ima vejdeči inu držati, h tim tudi to litanijo inu ano pridigo v le-te bukvice pustil prepisati v naš jezik, Bogu na čast inu h dobrumu vsem mladim ter preprostim ludem naše dežele.

(Vir: Slovenski protestantski pisci, str. 49–50. DZS. Ljubljana, 1966)

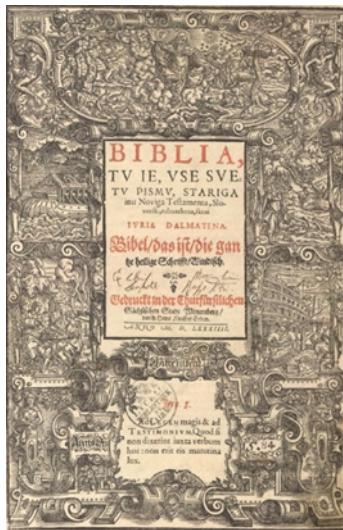
- 13.1. Pojasnite, zakaj se je Trubar odločil za pisanje knjig v slovenskem jeziku.

- 13.2. Med katerimi sloji prebivalstva se je najbolj razširila reformacija?

- 13.3. V katerem mestu in s kakšnim namenom je bila ustanovljena prva tiskarna na Slovenskem?

(3 točke)

14. Trubarjevemu delu so sledili še drugi protestanti in v jeziku, v katerem se pred reformacijo niso tiskale knjige, je bilo natisnjenih več pomembnih del.

Slika 1

(Vir: Mlaković, D., Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 141. DZS. Ljubljana)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 1 1

14.1. Navedite ime in priimek prvega prevajalca knjige na sliki 1 v slovenski jezik.

14.2. Pojasnite pomen izdaje te in drugih pomembnih slovenskih knjig v obdobju reformacije.

(2 točki)

15. Leta 1740 je oblast v habsburških deželah prvič prešla na žensko. Da bi ubranila svojo dedičino, se je Marija Terezija lotila obsežnih reform.

Po drugi strani pa je bilo za »potrebno vojaško silo« prej ali slej nujno dobiti dovolj rekrutov in vzdrževati primerno število vojakov. »V dobro revnih podložnikov si želim, da bi našo vojsko mogli zmanjševati in ne povečevati,« je dejala Marija Terezija. Ker pa je pruski sosed tako »silen«, nam ne preostane drugega, kot da dobro razmislimo, »kako bomo lahko zagotovili obrambo, ki bo služila vsesplošni varnosti.«

(Vir: Herre, F., 2015: Marija Terezija: velika Habsburžanka, str. 238. Cankarjeva založba. Ljubljana)

15.1. Zakaj je morala Marija Terezija že takoj po nastopu vladavine rekrutirati vse več vojakov?

15.2. Kateri ukrep naj bi zagotavljal dovolj rekrutov?

15.3. Katere gospodarske reforme je Marija Terezija sprožila »v dobro revnih podložnikov«?

(3 točke)

16. Sovladar Marije Terezije in njen naslednik, Jožef II., je reforme razširil še na cerkveno področje.

Slika 2: Jožefova ukinitev samostanov

(Vir: Demmerle, E., 2013: Habsburžani, str. 165. Cankarjeva založba. Ljubljana)

Pod vplivom katerih idej je Jožef II., prikazan na sliki 2, izvajal reforme?

(1 točka)

Slovensko nacionalno preoblikovanje

17. Med reformami Marije Terezije so bile za oblikovanje slovenskega narodnega gibanja zelo pomembne šolske. Eden najpomembnejših organizatorjev ljudskega šolstva na Slovenskem je bil Blaž Kumerdej, ki je v svojem načrtu, poslanem leta 1772 Mariji Tereziji, zapisal tudi:

/.../ v svojem prostem času iz ljubezni do domovine sam napiše ali iz najboljših francoskih, nemških itd. piscev prevede v kranjski jezik dobre knjige o poljedelstvu, trgovini in nemško slovnicu, ki naj jih kdaj pošilja med ljudi, da bodo mogli spoznati, s čim se drugi narodi okoriščajo.

(Vir: Schmidt, V., 1988: Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I., str. 170. Delavska enotnost. Ljubljana)

17.1. Pojasnite, kakšne koristi naj bi po Kumerdejevem mnenju prineslo opismenjevanje ljudi.

17.2. Zakaj je država v ljudske šole uvajala »kranjski« jezik?

(2 točki)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 1 3

18. Povežite osebnosti iz začetkov slovenskega narodnega gibanja in njihova dela tako, da črko pred delom zapišete na črtico v levem stolpcu pred njegovega ustvarjalca.

____ Anton Tomaž Linhart	A Kranjska gramatika
____ Jurij Japelj	B Slovница slovanskega jezika na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem
____ Marko Pohlin	C prevod Biblije
____ Jernej Kopitar	D Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel Južnih Slovanov Avstrije

(2 točki)

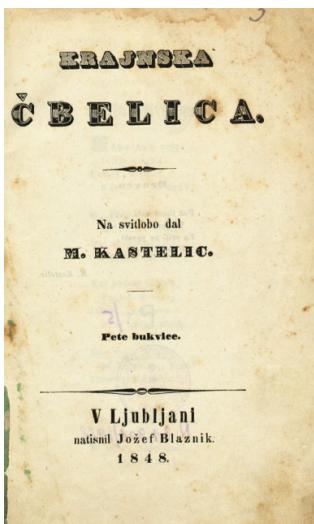
19. Avtorji iz obdobja začetkov narodnega gibanja so se šteli za Kranjce in takšni so tudi naslovi njihovih del, navedenih v prejšnji nalogi.

Pojasnite, zakaj je med njimi še prevladovalo označevanje s Kranjci.

(1 točka)

20. V predmarčni dobi sta slovenski kulturni in narodni razvoj pomembno zaznamovala dva časopisa, Kranjska čbelica ter Kmetijske in rokodelske novice. Pri reševanju si pomagajte s sliko 3 ali 4.

Slika 3

(Vir: <http://www.dlib.si/results/?query=%27srel%3dKrajnska%C4%8Dbelica%27&pageSize=25&fyear=1848&sortDir=ASC&sort=date>. Pridobljeno: 8. 2. 2017.)

Obkrožite črko pred izbranim časopisom.

A KRANJSKA ČBELICA

Slika 4

(Vir: Mlaković, D., Urankar, N., 2010: Zgodovina 2, str. 124. DZS. Ljubljana)

navedite urednika časopisa; opišite name

B KMETIJSKE IN ROKODELSKE NOVICE

V obliki krajšega razmišljanja opišite izbrani časopis in pri tem upoštevajte naslednje elemente: navedite urednika časopisa; opišite namen izhajanja časopisa; v katerem mestu je časopis izhajal; kakšno vlogo je imel krog sodelavcev časopisa pri oblikovanju enotnega črkopisa in kakšno vlogo je imel časopis v narodnem gibanju.

M 1 8 2 5 1 1 1 2 1 5

(5 točk)

21. V revolucionarnem letu 1848 je bil napisan prvi slovenski nacionalni program Zedinjena Slovenija. Pri reševanju si pomagajte s spodnjim besedilom in sliko 8 v barvni prilogi.

Peticija dunajske Slovenije ima znamenite tri točke /.../. Zahteve so podane v naslednji obliki:

1. de bi se u treh gubernijah: ljubljanski, graški in teržaški raztreseni slovenski narod u eno kraljestvo pod imenom »Slovenija« z svojim deželnim zborom sklenil;
2. de bi se slovenski jezik u šole in u kanclije uvedel; in
3. de se Slovenija z nemško zvezo ne zjedini.

(Vir: Granda, S., 1999: Prva odločitev Slovencev za Slovenijo, str. 56. Nova revija. Ljubljana)

21.1. V katerih dveh univerzitetnih mestih sta bili najprej ustanovljeni slovenski društvi?

21.2. Pojasnite, kakšne novosti bi prinesla uresničitev prvih dveh točk programa.

21.3. Zakaj so Slovenci nasprotovali združevanju v Nemško zvezo?

(3 točke)

22. Poleg meščanstva, ki je zahtevalo liberalne svoboščine, so svojemu stanu primerne spremembe pričakovali tudi kmetje.

23. marca 1848 je pred vrata snežniškega gradu prišlo 300 močnih kmetov s svojim zahtevami. 14 kmečkih zastopnikov so spustili v grad, kjer so te zahteve razgrnili in se o njih poizkušali dogovoriti. Kmalu po dogodku je večje število prebivalcev območja deželnega sodišča snežniškega okraja vdrlo v snežniški gozd in brez milosti nabralo in posekalo vse, kar se jim je zdelo vredno.

(Vir: Kačičnik Gabrič, A., 1999: O kmečkih dolgovih nekoliko drugače: problem servitutnih pravic na posestvu Snežnik, str. 98. Zveza zgodovinskih društev Slovenije. Ljubljana)

- 22.1. Proti komu so se v revolucionarnem letu upirali kmečki uporniki?

- 22.2. Kakšne spremembe so od revolucije pričakovali kmetje?

- 22.3. S slike 8 v barvni prilogi razberite, kje je bilo največ upornih vasi.

(3 točke)

23. Leta 1848 so nova slovenska društva zelo razgibala slovensko kulturno in znanstveno delovanje.

- 23.1. S pomočjo slike 8 v barvni prilogi navedite mesta, v katerih so začeli izhajati novi slovenski časopisi.

- 23.2. Opišite delovanje Petra Kozlerja v korist programa Zedinjenja Slovenija.

(2 točki)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 1 7

24. Posledica revolucije leta 1848 je bila tudi spremenjena vloga slovenskega jezika v šolskem sistemu.

Pojasnite, kakšne spremembe je v šolstvu doživela uporaba slovenskega jezika.

(1 točka)

25. Opisanim dogodkom dodajte ustreznou letnico: 1408, 1456, 1493, 1515, 1586, 1713.

- _____ tolminski kmečki upor
- _____ vseslovenski kmečki upor
- _____ v Idriji odkrijejo živo srebro
- _____ umrl je Primož Trubar
- _____ prvi turški vpad na slovensko ozemlje
- _____ ubit zadnji grof Celjski

(3 točke)

Prazna stran

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Prazna stran

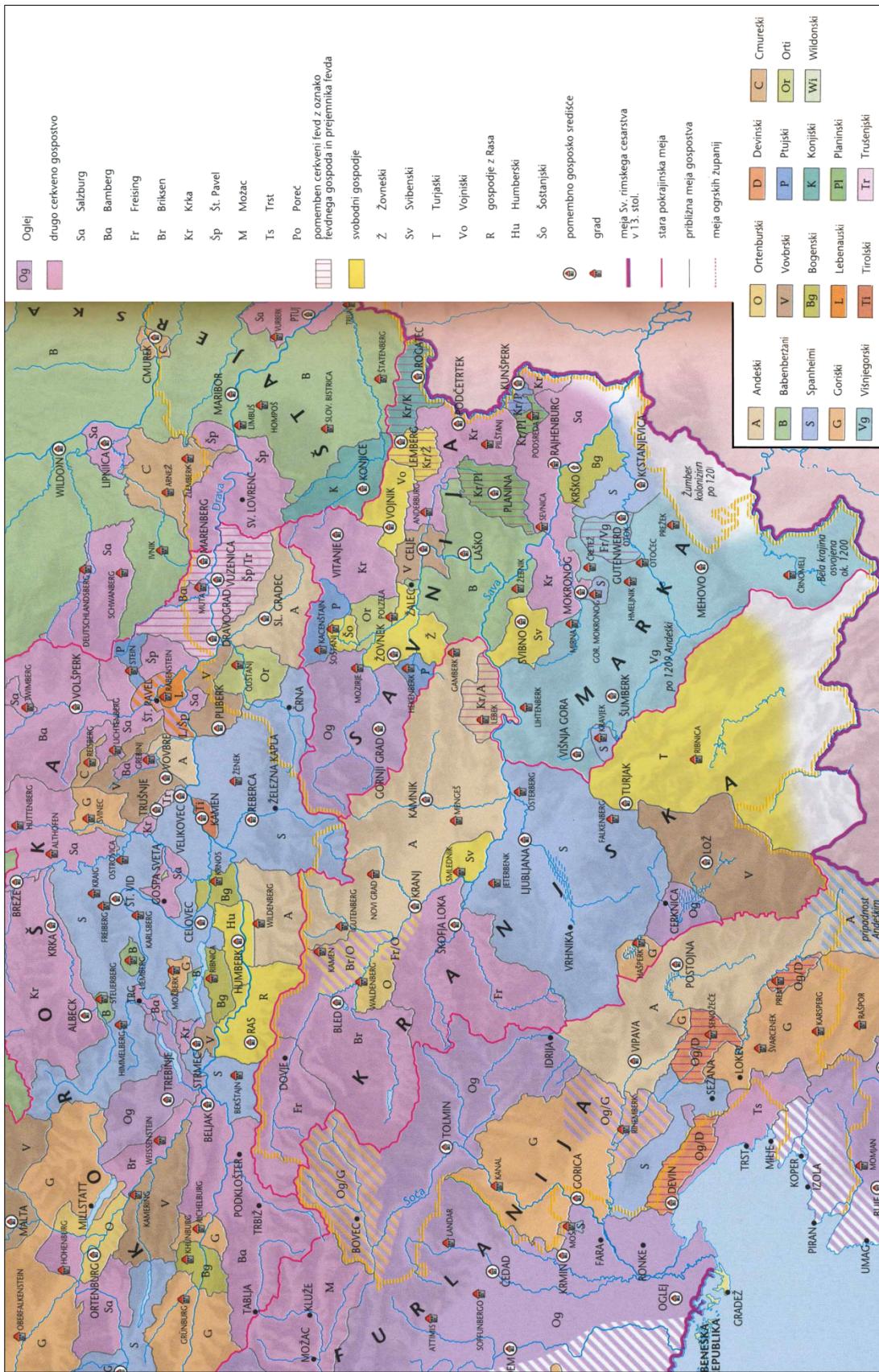

Prazna stran

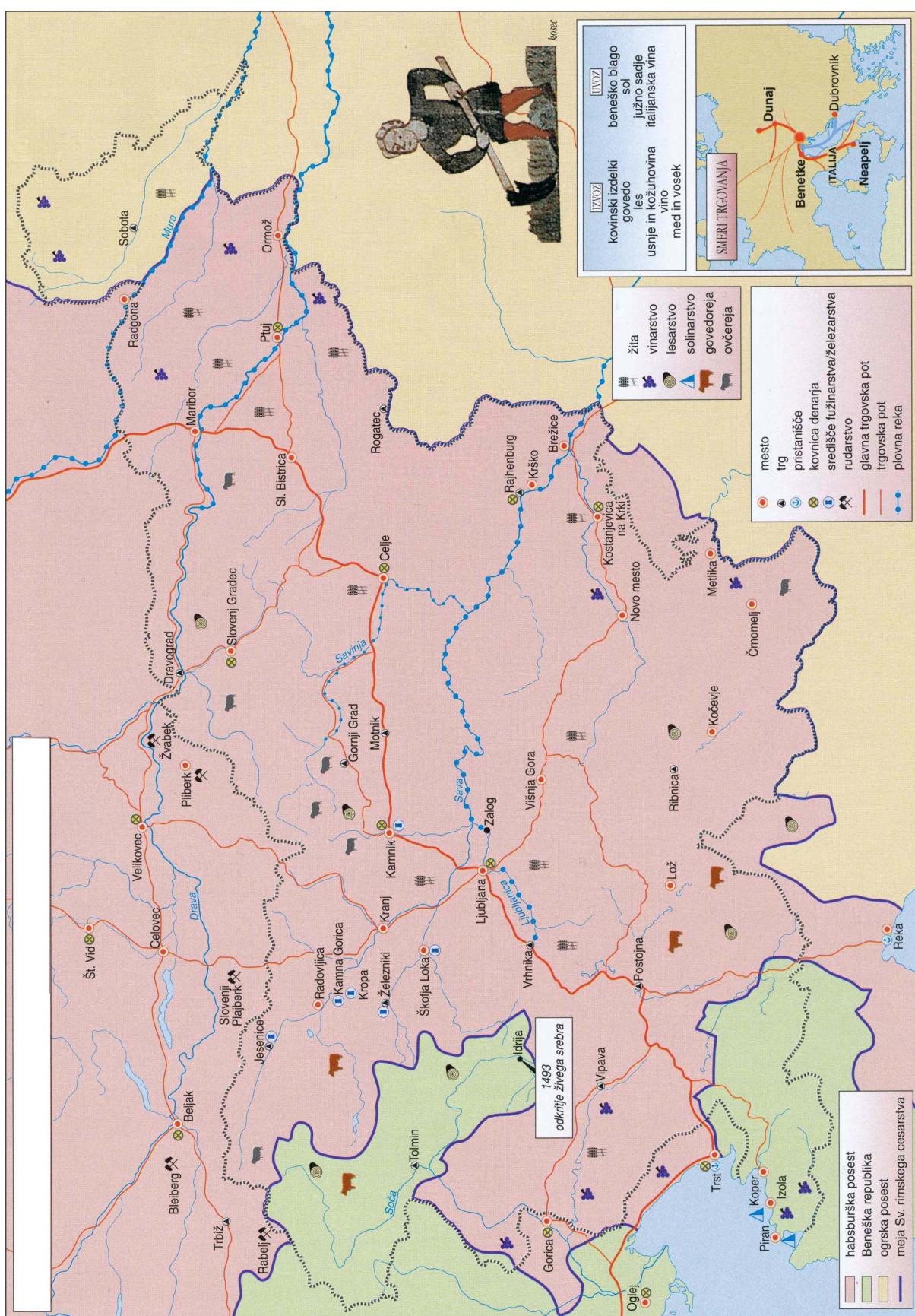
V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

Barvna priloga (k Izpitni poli 2)

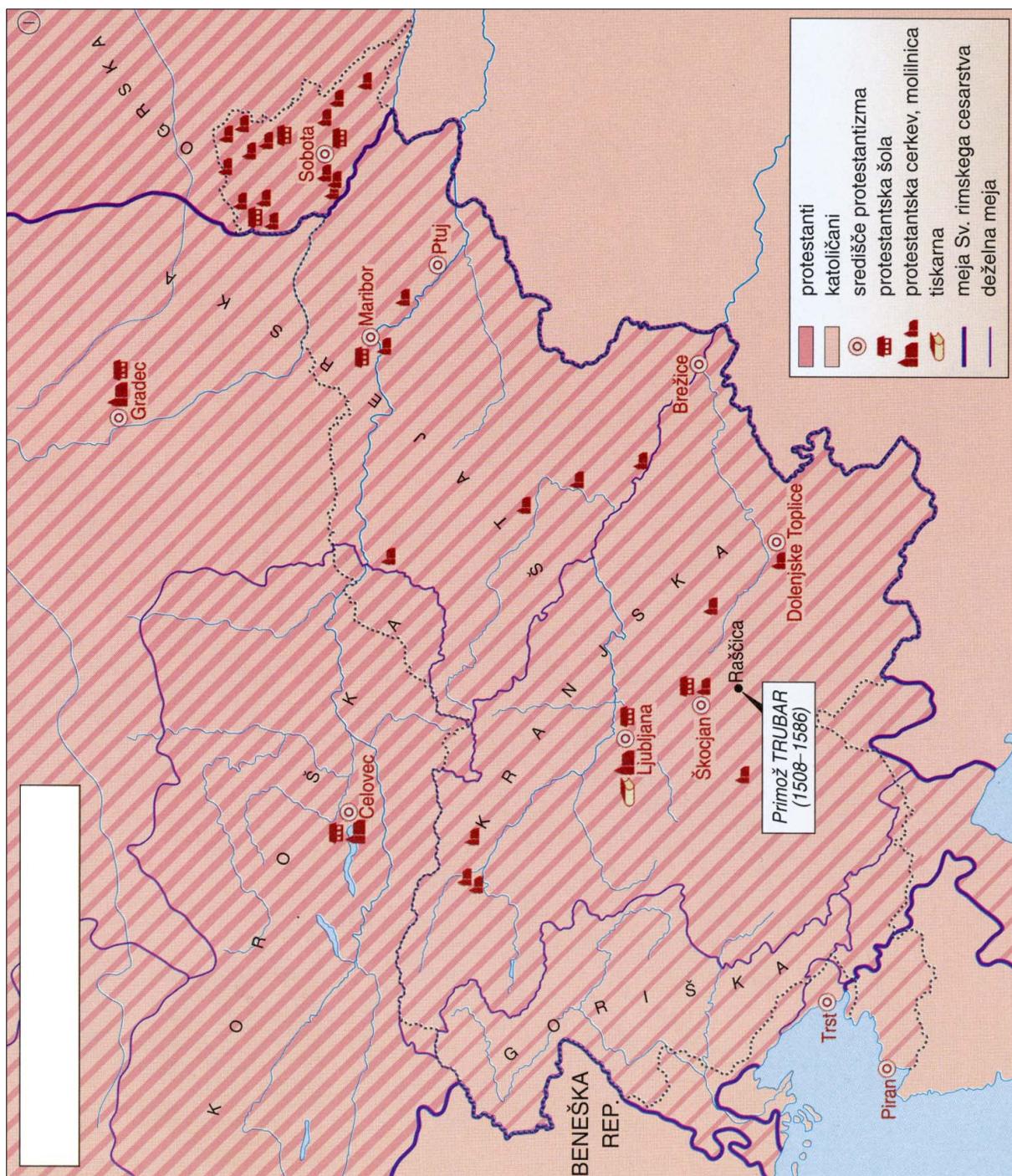

Slika 5: Posestna razdelitev na jugovzhodu Sv. rimskega cesarstva med l. 1209 in 1228
(Prirejeno po: Slovenski zgodovinski atlas, str. 68. Nova revija. Ljubljana, 2011)

Slika 6: Gospodarstvo in trgovina na Slovenskem v pozнем srednjem veku

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 32. Modrijan. Ljubljana, 1999)

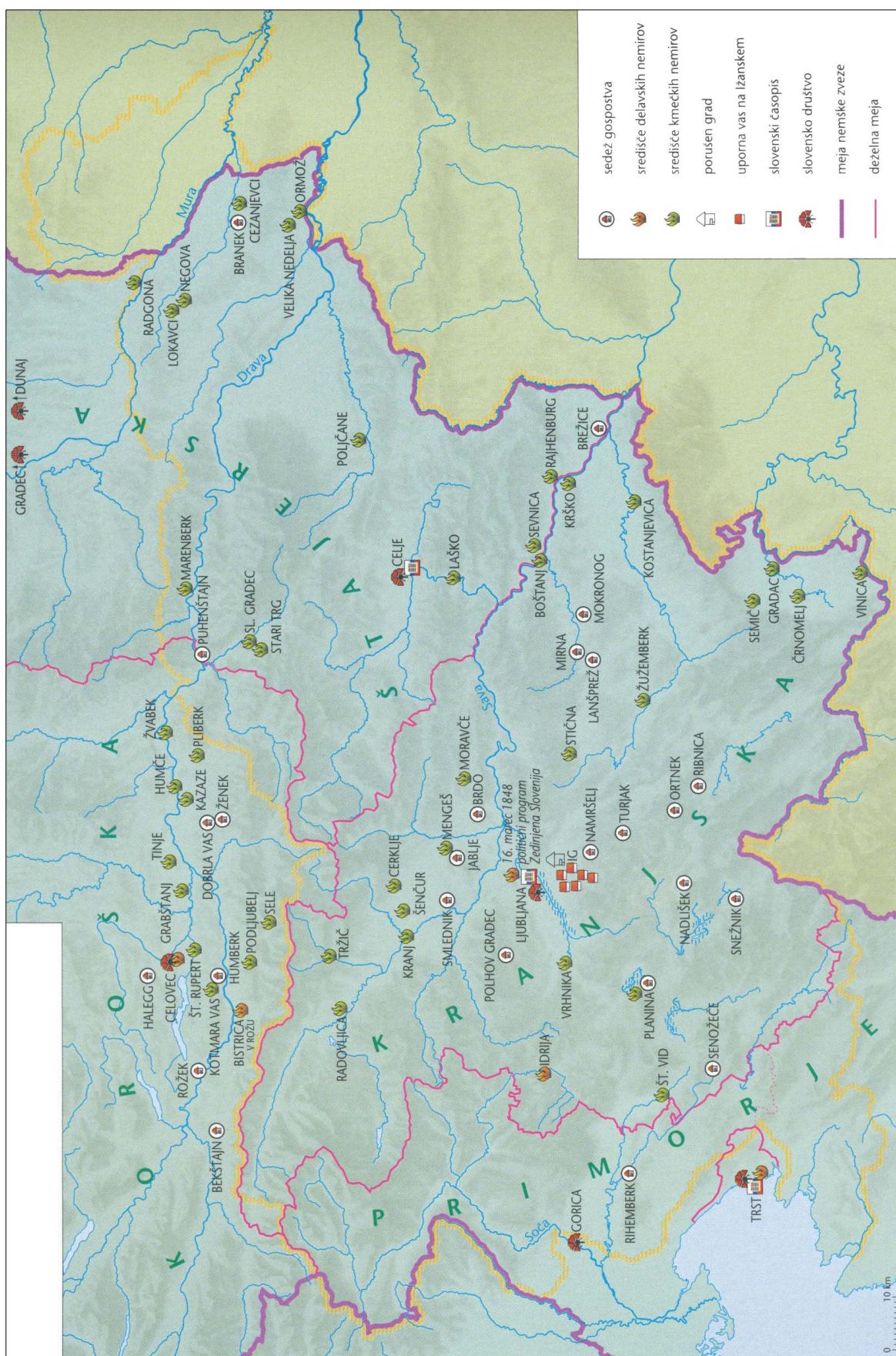

Slika 7: Reformacija na Slovenskem

(Vir: Mali zgodovinski atlas, str. 40. Modrijan, Ljubljana, 1999)

M 1 8 2 5 1 1 1 2 2 4

Slika 8: Leto 1848 na slovenskem ozemlju

(Vir: Slovenski zgodovinski atlas, str. 146. Nova revija. Ljubljana, 2011)

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.